

Волошин Г.В.*

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ІНДЕКСУ МІГРАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС

Розглянуто Європейський Союз як замкнуту соціально-економічну систему та визначено привабливість міграційних переміщень населення в її межах та у світовому масштабі. Проаналізовано динаміку привабливості ЄС щодо мігрантів загалом. Запропоновано кластерний поділ країн-членів ЄС відповідно до індексу міграційної привабливості.

Ключові слова: індекс міграційної привабливості, міграційний клімат, кластеризація країн-членів ЄС

Рассмотрено Европейский Союз как замкнутую социально-экономическую систему и определено привлекательность миграционных перемещений населения в ее пределах и в мировом масштабе. Проанализирована динамика привлекательности ЕС по мигрантов в целом. Предложено кластерное деление стран-членов ЕС в соответствии с индексом миграционной привлекательности.

Ключевые слова: индекс миграционной привлекательности, миграционный климат, кластеризация стран-членов ЕС

Author considered EU as a closed social and economic system and defined the appeal of migratory population movements within it and on a global scale. It was analyzed the dynamics of EU migration attractiveness in general. Author proposed cluster division of the member states under the migration attractiveness index.

Key words: migration attractiveness index, migration climate, clustering of EU member states

Постановка проблеми. Для розроблення ефективного організаційно-економічного механізму регулювання міграційних процесів та управління територіальною мобільністю населення на макrorівні необхідною умовою є співставлення працересурсного потенціалу країни з потребами економічної системи. Питання міжнародної міграції дуже важливе для країн-членів Європейського Союзу. В умовах глобалізації світової економіки, посилення міжнародної співпраці між країнами, міграційні процеси в країнах-членах ЄС набули нових рис та якісних характеристик, що визначають особливості міграційного клімату в країнах-членах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагому роль поряд із теоріями міграції відіграють розроблені науковцями моделі міграції, що сприяють кращому розумінню процесу міграції та її вплив на соціально-економічний розвиток країни. Питання моделювання міграційних процесів та визначення методів їх регулювання були предметом

* аспірант факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: проф. Грабинський І.М.

дослідження багатьох вчених. Серед них слід виокремити таких західних учених, як Т. Андерсен, Г. Беккер, Р. Брубейкер, В. Ісаїв, Г. Крігер, В.Кристаллер, Д. Массей, О. Старк та інші. Серед науковців, які здійснили моделювання відповідно до сучасних умов, можна назвати наступних: Т. Драгунова [4], О. Голубник [2], О. Горобець [3], О. Кушнірчук-Ставнича [5], І. Ольшевська [8], І. Лапшина [6], О. Пелех [9]. Вагомий внесок у розвиток наукових досліджень міграційних процесів, вивчення причин і соціально-економічних наслідків міжнародної міграції населення зробили українські вчені: А. Гайдуцький [1], Е. Лібанова, Ю. Макогон, О. Малиновська, О. Овчиннікова [7], Т. Петрова, І. Прибиткова, С. Пирожков, О. Позняк, А. Поручник, Ю. Римаренко, М. Романюк, А. Румянцев, А. Філіпенко, С. Чехович, М. Шульга, О. Хомра тощо.

Формулювання завдань та цілей статті. Метою статті є дослідження міграційного клімату в країнах-членах ЄС та визначення індексу міграційної привабливості країн-членів ЄС.

Виклад основного матеріалу. Значне місце в дослідженні міграційних потоків відводять аналізу загальноісторичних закономірностей світової цивілізації і системної ролі міграції в цьому процесі. Дослідниками міграції населення розроблено багато моделей та методів моделювання міграційних процесів. Один з них пропонує здійснювати інтегральний аналіз міграційних процесів як в контексті всесвітньої історії, так і з погляду сучасної політичної ситуації.

Вчені пропонують розраховувати індекс міграційної привабливості країни як відношення частки ВВП держави ($ВВП_i$) в світовому ВВП ($ВВП_c$) до частки його населення (P_i) в загальній чисельності населення Землі (P_c):

$$IMP_i = \frac{ВВП_i / ВВП_c}{P_i / P_c}, \quad i = \overline{1, n}. \quad (1)$$

Використавши запропонований підхід, побудуємо індекси міграційної привабливості для усіх країн-членів ЄС. При цьому, оцінювання міграційної привабливості будемо здійснювати наступним чином:

1. Оцінимо міграційну привабливість країн-членів ЄС у світовому масштабі. Тобто дослідимо привабливість країн-членів ЄС щодо міграції населення з усіх інших держав світу;
2. Проаналізуємо динаміку привабливості ЄС загалом щодо мігрантів у світовому масштабі;
3. Розглянемо ЄС як замкнуту соціально-економічну систему, визначимо привабливість міграційних переміщень населення в її межах.

Таким чином, виконаємо оцінювання міграційної привабливості країн-членів ЄС у світовому масштабі. Оскільки, в процесі створення ВВП приймає участь, в основному, населення працездатного віку, тому пропонуємо у попередньо розглянутому підході брати до уваги тільки його чисельність, а не все населення. З урахуванням цього формула (1) матиме такий вигляд:

$$IMP_i = \frac{ВВП_i / ВВП_c}{NP_i / NP_c}, \quad i = \overline{1, n}, \quad (2)$$

де $ВВП_i$ – обсяг ВВП -ої країни;
 $ВВП_c$ – світовий ВВП;

NP_i – чисельність населення працездатного віку -ої країни;

NP_c – чисельність населення працездатного віку світу;

n – кількість країн світу.

Скориставшись формулою (2) нами побудовано індекси міграційної привабливості країн-членів ЄС за 2000-2010 рр. у світовому аспекті. Результати розрахунків подано в табл. 1.

Таблиця 1
Розрахунок індексу міграційної привабливості країн-членів ЄС у світовому масштабі

Країна	Рік										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Австрія	2,08	2,11	2,23	2,45	2,52	2,47	2,44	2,53	2,6	2,55	2,34
Бельгія	1,98	2,01	2,13	2,36	2,46	2,41	2,38	2,44	2,47	2,45	2,24
Болгарія	0,14	0,15	0,18	0,21	0,23	0,25	0,27	0,31	0,35	0,36	0,33
Великобританія	2,19	2,21	2,37	2,46	2,62	2,53	2,53	2,6	2,27	1,98	1,89
Греція	1,02	1,07	1,17	1,39	1,48	1,46	1,49	1,57	1,61	1,62	1,41
Данія	2,61	2,66	2,81	3,1	3,21	3,17	3,16	3,22	3,24	3,13	2,92
Естонія	0,36	0,41	0,47	0,57	0,63	0,69	0,78	0,91	0,92	0,8	0,77
Ірландія	2,23	2,43	2,74	3,13	3,27	3,28	3,31	3,39	3,13	2,79	2,38
Іспанія	1,26	1,34	1,46	1,67	1,75	1,75	1,77	1,83	1,84	1,79	1,6
Італія	1,68	1,74	1,86	2,07	2,12	2,03	1,98	2,02	2,01	1,97	1,77
Кіпр	1,17	1,25	1,3	1,46	1,54	1,51	1,5	1,58	1,67	1,65	1,5
Латвія	0,29	0,31	0,34	0,38	0,42	0,46	0,54	0,71	0,77	0,64	0,56
Литва	0,28	0,31	0,35	0,42	0,46	0,51	0,55	0,65	0,73	0,61	0,57
Люксембург	4,07	4,18	4,43	5,11	5,32	5,45	5,68	6,07	6,26	5,99	5,7
Мальта	0,89	0,87	0,93	0,99	0,99	0,99	0,99	1,04	1,1	1,1	1,05
Нідерланди	2,11	2,23	2,37	2,61	2,66	2,61	2,6	2,7	2,78	2,69	2,46
Німеччина	2,01	2,04	2,13	2,33	2,36	2,26	2,22	2,28	2,31	2,27	2,11
Польща	0,38	0,44	0,45	0,45	0,47	0,53	0,56	0,63	0,72	0,63	0,64
Португалія	1	1,04	1,11	1,22	1,25	1,21	1,19	1,23	1,24	1,23	1,12
Румунія	0,14	0,16	0,18	0,21	0,25	0,31	0,35	0,45	0,49	0,42	0,39
Словаччина	0,33	0,35	0,4	0,49	0,56	0,59	0,65	0,79	0,91	0,9	0,84
Словенія	0,87	0,91	1,01	1,14	1,2	1,19	1,22	1,33	1,42	1,35	1,22
Угорщина	0,4	0,47	0,57	0,65	0,72	0,73	0,7	0,77	0,81	0,72	0,67
Фінляндія	2,05	2,14	2,27	2,48	2,57	2,49	2,47	2,63	2,66	2,5	2,33
Франція	1,91	1,95	2,07	2,29	2,35	2,28	2,24	2,3	2,32	2,3	2,08
Чеська Республіка	0,48	0,53	0,64	0,7	0,76	0,81	0,87	0,95	1,08	1,01	0,95
Швеція	2,42	2,27	2,45	2,76	2,86	2,74	2,76	2,85	2,75	2,43	2,54

* Розраховано автором.

Джерело: 1) EU total population at 1 January/ Eurostat database. Available at official website: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>; 2) Population and labor force/ Unctad Statistic. Available at official website: <http://unctadstat.unctad.org>; 3) World Economic Outlook Database, April 2011/ International Monetary Fund. Available at official website: <http://www.imf.org>;

Як свідчать отримані результати, за період 2000-2010 рр. відбулись суттєві зміни у міграційному кліматі країн-членів ЄС. Зокрема, протягом досліджуваного періоду, значення показника міграційної привабливості менше одиниці спостерігалось у таких країнах як Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина та Угорщина, що свідчить про те, що ці країни забезпечені необхідним працересурсним потенціалом та не потребують притоку людського капіталу, тобто для них характерний його надлишок. Також необхідно відмітити, що ці країни найпізніше стали членами ЄС та відрізняються нижчим рівнем соціально-економічного розвитку. Варто зазначити, що серед досліджуваних країн виділяються Болгарія та Естонія. Так, Болгарія характеризується найменшими значеннями побудованого показника у досліджуваному періоді та найнижчими темпи його зростання.

Протилежна ситуація склалася в Естонії. Хоча на початку досліджуваного періоду вона й вирізнялась низьким рівнем міграційної привабливості, проте вже у 2008 р. цей показник наблизився до одиниці та становив 0,92. Така динаміка побудованого показника свідчить про позитивні тенденції в економічному розвитку країни, формуванні та ефективному використанні її людського капіталу.

Динаміка індексів міграційної привабливості таких країн як Мальта та Словенія дає змогу зробити висновок, що економічне зростання відбувалось швидшими темпами ніж зростання чисельності працездатного населення. Так, Словенія починаючи з 2002 року, а Мальта з 2007 року змінюють статус донорів робочої сили на реципієнтів.

Особливої уваги заслуговує Чеська Республіка, оскільки в її міграційному кліматі за досліджуваний період відбулись найвагоміші зміни. У 2000 році для неї характерне найменше значення індексу міграційної привабливості серед усіх країн-членів ЄС, проте вже у 2008 році значення цього показника перевищувало одиницю, що спричинено як зростання ВВП так і скороченням чисельності працездатного населення. Однак в 2010 році ситуація знову змінилась.

Наступним етапом дослідження є розрахунок індексу міграційної привабливості країн-членів Європейського Союзу загалом за період 2000-2010 рр. Для цього перетворимо формулу (3) і вона прийме такий вигляд:

$$IMP_{ec} = \frac{ВВП_{ec} / ВВП_c}{NP_{ec} / NP_c}, \quad (3)$$

де $ВВП_{ec}$ – ВВП усіх країн-членів ЄС;

NP_{ec} – чисельність населення працездатного віку усіх країн-членів ЄС.

Отримані з використанням формули (3) індекси міграційної привабливості Європейського Союзу подано на рис. 1.

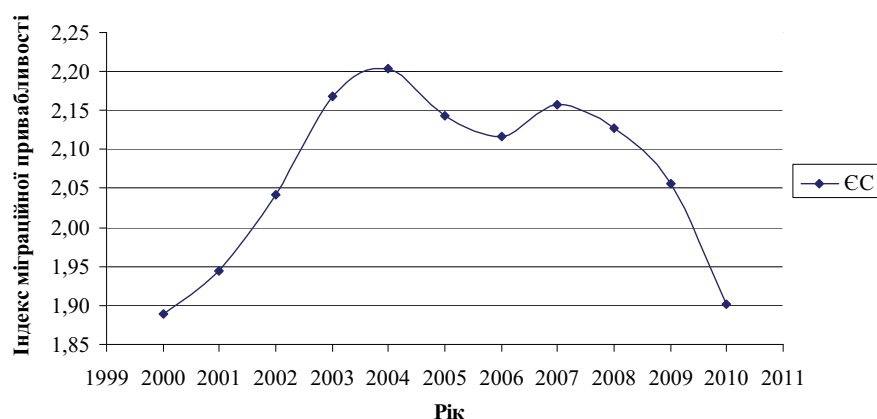

Рис. 1. Динаміка індексу міграційної привабливості ЄС

Як видно з рис. 1, протягом 2000-2004 рр. потреба країн-членів ЄС у робочій силі зростала. У 2004 році вона досягла свого максимального значення. З 2005 року спостерігається спад міграційної привабливості Європейського Союзу. Такі зміни зумовлені перш за все асиміляцією мігрантів та кризовими явищами в економіці країн-членів ЄС. І у 2010 р. значення показника досягає рівня 2000 року.

Розглянемо країни-члени ЄС як замкнуту соціально-економічну систему. Для розрахунку привабливості міграційних переміщень населення в межах ЄС модифікуємо формулу (2) та отримаємо:

$$IMP_i = \frac{\frac{ВВП_i}{\sum_{i=1}^{27} ВВП_i}}{\frac{NP_i}{\sum_{i=1}^{27} NP_i}}, \quad i = \overline{1, 27}. \quad (4)$$

Результати розрахунку індексу міграційної привабливості країн-членів ЄС з використанням формули (4) подано у табл. 2.

Таблиця 2
Розрахунок індексу міграційної привабливості країн-членів ЄС

Країна	Рік										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Австрія	1,1	1,08	1,09	1,13	1,14	1,15	1,15	1,17	1,22	1,24	1,23
Бельгія	1,05	1,03	1,04	1,09	1,12	1,12	1,12	1,13	1,16	1,19	1,18
Болгарія	0,07	0,08	0,09	0,1	0,1	0,12	0,13	0,14	0,17	0,17	0,17
Великобританія	1,16	1,14	1,16	1,13	1,19	1,18	1,2	1,21	1,07	0,96	0,99
Греція	0,54	0,55	0,57	0,64	0,67	0,68	0,7	0,73	0,76	0,79	0,74
Данія	1,38	1,37	1,38	1,43	1,46	1,48	1,49	1,49	1,52	1,52	1,54
Естонія	0,19	0,21	0,23	0,26	0,29	0,32	0,37	0,42	0,43	0,39	0,4
Ірландія	1,18	1,25	1,34	1,45	1,48	1,53	1,56	1,57	1,47	1,36	1,25
Іспанія	0,67	0,69	0,71	0,77	0,79	0,82	0,83	0,85	0,86	0,87	0,84
Італія	0,89	0,9	0,91	0,95	0,96	0,95	0,94	0,93	0,94	0,96	0,93
Кіпр	0,62	0,64	0,64	0,67	0,7	0,71	0,71	0,73	0,79	0,8	0,79
Латвія	0,15	0,16	0,17	0,17	0,19	0,22	0,26	0,33	0,36	0,31	0,29
Литва	0,15	0,16	0,17	0,19	0,21	0,24	0,26	0,3	0,34	0,3	0,3
Люксембург	2,15	2,15	2,17	2,36	2,41	2,54	2,68	2,81	2,94	2,91	3
Мальта	0,47	0,45	0,46	0,46	0,45	0,46	0,47	0,48	0,52	0,53	0,55
Нідерланди	1,12	1,15	1,16	1,21	1,21	1,22	1,23	1,25	1,31	1,31	1,29
Німеччина	1,07	1,05	1,04	1,07	1,07	1,05	1,05	1,06	1,08	1,1	1,11
Польща	0,2	0,23	0,22	0,21	0,21	0,25	0,26	0,29	0,34	0,31	0,34
Португалія	0,53	0,54	0,54	0,56	0,57	0,57	0,56	0,57	0,58	0,6	0,59
Румунія	0,08	0,08	0,09	0,1	0,11	0,14	0,17	0,21	0,23	0,21	0,21
Словаччина	0,17	0,18	0,19	0,22	0,25	0,28	0,31	0,36	0,43	0,44	0,44

Країна	Рік										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Словенія	0,46	0,47	0,49	0,53	0,54	0,56	0,57	0,61	0,67	0,66	0,64
Угорщина	0,21	0,24	0,28	0,3	0,33	0,34	0,33	0,36	0,38	0,35	0,35
Фінляндія	1,08	1,1	1,11	1,14	1,17	1,16	1,17	1,22	1,25	1,21	1,22
Франція	1,01	1	1,01	1,06	1,06	1,06	1,06	1,06	1,09	1,12	1,09
Чеська Республіка	0,25	0,28	0,31	0,32	0,34	0,38	0,41	0,44	0,51	0,49	0,5
Швеція	1,28	1,17	1,2	1,27	1,3	1,28	1,3	1,32	1,29	1,18	1,34

*Розраховано автором.

Джерело: 1) *EU total population at 1 January/ Eurostat database. Available at official website: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>*; 2) *World Economic Outlook Database, April 2011/ International Monetary Fund. Available at official website: <http://www.imf.org>*;

Аналізуючи дані табл. 2 можна зробити висновок, що у 2000-2010 рр. найпривабливішим для міграції був Люксембург, його індекс міграційної привабливості істотно відрізнявся серед інших країн-членів ЄС. Статистична інформація про міграційний приріст населення підтверджує отримані результати, адже саме в Люксембурзі значення даного показника було максимальним в аналізованому періоді. Для Румунії, що розташована внизу нашої рейтингової таблиці, міграційний приріст населення впродовж 2000-2010 рр. був від'ємним або рівним нулю. Така ж ситуація спостерігалась в таких країнах як Естонія, Латвія, Литва, Польща та Румунія.

В п'ятірку найпривабливіших щодо міграції країн-членів ЄС, окрім Люксембургу, входять Данія, Ірландія, Нідерланди та Швеція. В аналізованому періоді міграційний приріст завжди був додатним лише у Данії та Швеції.

Єдиною країною, яка в досліджуваному періоді стала непривабливою для міграції є Великобританія. У 2007 р. відбувся різкий спад побудованого показника з 1,21 до 1,07, а вже в 2009 році він прийняв значення менше 1 і становив 0,96.

Виконаємо кластеризацію країн-членів ЄС за значенням індексу міграційної привабливості у 2000-2010 рр. Сформуємо три кластери країн:

1. Привабливі для мігрантів ();
2. Непривабливі для мігрантів ();
3. Змінно привабливі (в аналізованому періоді приймав значення як більше одиниці так і менше).

В межах другого кластеру нами виокремлено ще дві групи країн.

Сформовані кластери країн-членів ЄС за значенням індексу міграційної привабливості подано у табл. 3.

Отримані результати з використанням формул (1) та (4) дають змогу оцінити привабливість міграції населення як в межах ЄС так і в світовому масштабі. Порівняння цих результатів свідчать, що на початку досліджуваного періоду розподіл територій на міграційно привабливі та непривабливі відрізняються групою країн, що сформована в рамках другого кластеру – «Менш непривабливі». Тобто якщо розглядати привабливість територіальних переміщень працездатного населення в країни-члени ЄС з інших країн світу, то такі країни як Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Португалія є привабливими для мігрантів. В межах же ЄС ці країни є донорами робочої сили. Таким чином можна зробити висновок про те, що в структурі мігрантів цих країн домінуватимуть громадяни країн, які не є членами ЄС.

Таблиця 3
Кластеризація країн-членів ЄС за значенням показника міграційної привабливості

Кластер		Країна	Кількість країн, що потрапляють у кластер	Діапазон зміни показника
Кластер 1: Привабливі для мігрантів		Австрія, Бельгія, Данія, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Фінляндія, Франція, Швеція	10	>1
Кластер 2: Непривабливі і для мігрантів	Менш непривабливі	Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Мальта, Португалія	16	<=1
	Більш непривабливі	Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Чехія		
Кластер 3: Змінна привабливість		Великобританія	1	

*Розраховано автором.

Джерело: 1) *EU total population at 1 January/ Eurostat database. Available at official website: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>*; 2) *World Economic Outlook Database, April 2011/ International Monetary Fund. Available at official website: <http://www.imf.org>*;

Окрім цього аспекту, необхідно відмітити, що динаміка зміни індексів міграційної привабливості країн-членів ЄС в світовому аспекті характеризувалась більшими темпами зростання, особливо яскраво такі тенденції проявляються в наступних країнах: Греція, Іспанія, Кіпр, Нідерланди, Чеська Республіка, Словаччина, Естонія.

Отже, отримані результати свідчать, що основними мотивами, які зумовлюють міграцію населення, є перш за все, економічні причини. Серед них, найвагомим при оцінці привабливості країн виступають регіональні ринки праці. Саме вони формують напрями міграційних потоків та є своєрідними регуляторами інтенсивності територіальних переміщень. Також слід зазначити, що розраховані нами показники привабливості окремої країни для мігранта є лише першим етапом для виявлення держав з найкращим рівнем життя. Адже процес вибору мігрантами країни для поселення зумовлений ще й дією різних суб'єктивних чинників. Рішення про міграцію може бути спричинене іншими обставинами, не пов'язаними з економічними чинниками.

Оцінка міграційної привабливості країн-членів ЄС є першим етапом на шляху визначення основних механізмів регулювання міграційних процесів. Закономірності міграційної політики полягають в тому, що вона зачіпає проблеми різних сфер суспільного життя. Якщо розглянути основні чинники, що впливають на міграційну сприйнятливість, то можна визначити за якими напрямками держави мають конкурентні переваги.

Список використаних джерел та літератури

1. Гайдуцький А.П. Характерні риси української трудової міграції за кордон / А.П. Гайдуцький // Економіка та держава. – 2010. – №9. – С. 88-92

2. Голубник О.Р. Економіко-математичне моделювання трудової міграції населення України [Текст]: автореферат дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11 / О. Р. Голубник ; [наук. кер. В. І. Приймак]; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2010. - 20 с.
3. Горобець О. М. Міграція у відтворенні населення Поділля : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.09.01. / НАН України; Інститут регіональних досліджень / Горобець О. М. – Л., 2005. – 20 с.
4. Драгунова Т.А. Характеристика трудового потенціалу населення Східного Поділля та Центрального Придніпров'я / Т. Драгунова, Л. Чвертко // Україна: аспекти праці. - 2008. -№ 7. - С. 38-45
5. Кушнірчук-Ставнича О.М. Аналіз моделей міграційних процесів та зв'язків з гармонізацією економічного стану регіону//Наука й економіка. - 2010. - № 2 (18).- С. 249-254.
6. Лапшина І.А. Особливості міжнародної міграції робочої сили в умовах формування економіки України / І. А.Лапшина // Формування ринкової економіки в Україні. - 2010.- С. 41-48.
7. Овчиннікова О.Р. Моделі і методи для організації досліджень потенційної міграції населення [Текст]: автореферат дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02 / О. Р. Овчиннікова; Технологічний ун-т Поділля. - Хмельницький, 2003. - 20 с.
8. Ольшевська І.П. Регіональний вимір формування трудового потенціалу України / І. П. Ольшевська // Стратегія економічного розвитку України [Електронний ресурс] : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана», Український Союз промисловців і підприємців, Ін-т світової екон. і міжнар. відносин НАНУ; [голов. ред. А. П. Наливайко]. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. 24–25. – С. 145–148.
9. Пелех О.Б. Міжнародна трудова міграція (порівняльний аналіз Чеської республіки та України): дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02. / НАН України; Інститут світової економіки і міжнародних відносин / Пелех О. Б. – К., 2007. – 25 с.